

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:2484

av Cecilia Widegren m.fl. (M)

Riv hindren – alla har rätt till ett rörligt liv

---

1. Innehållsförteckning

- 1 Innehållsförteckning
- 2 Förslag till riksdagsbeslut
- 3 Moderata värderingar och utgångspunkter
- 4 Alliansregeringens reformer gällande funktionshinder
  - 4.1 Personlig assistans – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet
  - 4.2 Särskilt tandvårdsstöd för personer med funktionsnedsättningar
  - 4.3 Ett mobilitetsstöd som komplement till färdtjänst
  - 4.4 Tydligare diskrimineringslag gällande tillgänglighet för alla
  - 4.5 Förslag för att motverka fusk och överutnyttjande
    - 4.5.1 Skärpta krav på tillstånd att bedriva personlig assistans
    - 4.5.2 Utökad tillsyn gällande tillståndshavare
    - 4.5.3 Återkrav gällande felaktigt utbetald assistansersättning
- 5 Fem samhällsutmaningar gällande alla människors rätt till ett rörligt och aktivt liv
  - 5.1 Kvalitet inom personlig assistans
  - 5.2 Framtida kompetensförsörjning – konkurrensneutralitet
  - 5.3 Otydlig ansvarsfördelning inom personlig assistans
  - 5.4 Möjliggöra för fler människor med funktionsnedsättning att få ett arbete
  - 5.5 Kostnadsutveckling och beräkningsmodell inom personlig assistans
- 6 Tio förslag att skapa förutsättningar för ett rörligare liv
  - 6.1 Stärkt kvalitet – inom personlig assistans
  - 6.2 Säkra kompetensförsörjning – ta fram en nationell strategi
  - 6.3 Utveckla lagen om valfrihet i funktionshindersverksamhet
  - 6.4 Ett strategiprogram – fler personer med funktionsnedsättning i arbete

6.5 Förbättra nationella kvalitetsjämförelser

6.6 Värna valfrihet av hjälpmedel

6.7 Utvecklingsarbete – konkurrensneutrala villkor för personlig assistans

6.8 Skapa fler alternativa boendeformer

2. Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under denna mandatperiod utveckla strategier och värna genomförandet av lagen om valfrihetssystem (LOV) för personer med funktionsnedsättning och i dess verksamheter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra arbetet med att skapa fler alternativa boendeformer som är mer anpassade för äldre och människor med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att omgående genomföra ett strategiprogram för att bättre stärka insatser för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna komma i arbete efter egen förmåga och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under mandatperioden genomföra ett strategiskt arbete för att förbättra nationella kvalitetsjämförelser av personlig assistans ur ett brukarperspektiv i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna LOV under mandatperioden genom att genomföra en översyn av hur valfrihet av hjälpmedel kan värnas och landstingens och regioners ansvar för hjälpmedel förtydligas i hälso- och sjukvårdslagen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att under denna mandatperiod genomföra ett fokuserat utvecklingsarbete för konkurrensneutrala villkor mellan offentliga och fristående alternativa anordnare av personlig assistans i syfte att värna valfrihet för alla brukare och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt kvalitet inom personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt ta fram en nationell strategi för att säkra kompetensförsörjning och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om efterfrågad kompetens och att samtidigt kunna tjänstgöra som god man och anhörig vårdare och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvalitetssäkring och kontroller av gode män och tillkännager detta för regeringen.

3. Moderata värderingar och utgångspunkter

Varje enskild människa är den viktigaste utgångspunkten för Moderaternas politik och vårt samhällsengagemang. Våra värderingar formas av vår syn på människan. Vi ser hela människan. Vi vet att varje människa har stora förmågor och möjlighet att utveckla dessa och växa när man möter nya utmaningar, samtidigt som människan ibland ställs inför svåra situationer och prövningar där man behöver hjälp och stöd, ibland mer än samhället förmår att klara av.

Sverige är ett av världens bästa länder att växa upp i för barn och unga. Det ska fortsatt vara så. Sverige ska vara ett land där alla blir sedda, hörda och känner sig behövda oavsett ålder, bakgrund och erfarenheter. Att ha en funktionsnedsättning ska inte behöva betyda att man plötsligt ses som ett kollektiv där alla är lika med exakt samma behov av stöd och hjälp. Däremot ska alla med en funktionsnedsättning kunna delta i samhället på så jämlika villkor som möjligt.

En viktig utgångspunkt för Moderaternas syn på personlig assistans och annan hjälp till människor med en funktionsnedsättning är att stödet ska finansieras gemensamt, rättvist och solidariskt, ges efter behov och vara tillgänglig för alla oavsett vilken betalningsförmåga den enskilde har och var i landet hon eller han bor. Vi värnar om valfrihet och etableringsfrihet.

Det är ett viktigt gemensamt ansvar att säkra kompetensförsörjningen inom personlig assistans. Vår strävan är ett värdigt liv för alla. Att de som av olika anledningar mist stora delar av sin rörlighetsförmåga ska kunna fortsätta leva sitt vanliga liv också när man är i behov av omfattande assistansinsatser.

Personlig assistans är en frihetsreform som vi är stolta över att ha infört. Den är en reform för ökad frihet i sin allra bästa bemärkelse. Det hindrar inte att även denna innehåller brister i struktur och utformning. Det finns anledning att se över inslag i reformen för att utveckla högre kvalitet, tydlighet och fördelning av ansvar och befogenheter.

Alla som arbetar inom områden som berör funktionshinder eller som driver verksamhet inom ramen för stöd till människor med funktionsnedsättningar ska ha rätt till en rimlig arbetsmiljö. Det måste alltid löna sig att arbeta, vidareutbilda sig, utveckla

kvalitet och effektivitet. Människors vilja att anstränga sig och specialisera sig ska uppmuntras.

Vår utgångspunkt är att alla förslag till reformer måste prövas mot vad de offentliga finanserna ger utrymme för och samhällsekonomin medger.

4. Alliansregeringens reformer gällande funktionshinder

Alliansregeringens reformer gällande funktionshinder hade en tydlig inriktning att öka alla människors möjligheter till ett rörligt liv. Denna kortfattade beskrivning av reformerna är inte heltäckande, samtidigt som den ändå speglar strävan allianspartierna hade och har att dels höja kvalitet, valfrihet och motverka fusk inom personlig assistans, dels öka alla människors möjligheter till rörligare liv, oavsett funktionsnedsättning.

4.1 Personlig assistans – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet

I alliansregeringens proposition 2009/10:176 Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet föreslogs bland annat att det ska krävas tillstånd för enskilda assistansanordnare att få bedriva verksamhet med personlig assistans.

Målsättningen med lagen för stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är att främja jämlika levnadsvillkor för människor med omfattande funktionsnedsättningar och full delaktighet i samhällslivet. Det är mycket höga och goda målsättningar som kräver stora gemensamma ansträngningar att uppfylla.

De bestämmelser som finns i LSS om tillståndsmyndighet, sanktionsmöjligheter och överklaganderätt ska även gälla i fråga om tillstånd för verksamheter med personlig assistans.

Verksamheten med personlig assistans ska grundas på respekt för den enskildes rätt till självbestämmande och integritet. Därtill att de berörda brukarna av assistansen i största möjliga utsträckning ska ges inflytande och medbestämmande över utformningen av insatserna.

4.2 Särskilt tandvårdsstöd för personer med funktionsnedsättningar

Sedan juli år 2008 finns ett nytt generellt tandvårdsstöd för vuxna patienter. Detta stöd regleras i lagen om statligt tandvårdsstöd (2008:145). Denna reform vidareutvecklades genom ett särskilt tandvårdsbidrag som infördes av alliansregeringen i januari år 2013.

Syftet med att införa ett särskilt tandvårdsbidrag var att ge ett särskilt stöd för tandvård till den som när tandvårdsåtgärden påbörjas har en funktionsnedsättning som medför risk för ytterligare försämrad tandhälsa. Målet med detta stöd var vidare att uppmuntra till ökad förebyggande tandvård så att allvarliga tandsjukdomar kan undvikas i största möjliga utsträckning.

I förslaget ingick också att det i tandvårdslagen (1985:125) ska framgå en skyldighet för alla landsting och regioner att se till att tandvård kan erbjudas människor som har omfattande behov av tandvård på grund av en funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom.

4.3 Ett mobilitetsstöd som komplement till färdtjänst

I alliansregeringens proposition 2013/14:36 Mobilitetsstöd som komplement till färdtjänst föreslogs en ny lag med huvudsakligt innehåll att kommunerna ges möjlighet att lämna ett ekonomiskt stöd för anskaffning och anpassning av ett motorfordon till personer med funktionsnedsättning. Ett krav är dock att dessa ska ha ett tillstånd till färdtjänst, men inte ha rätt till bilstöd.

Motiven till förslaget är att försöka komplettera de stödformer som färdtjänsten respektive bilstöd utgör. Bilstöd kan endast ges till personer som har ett varaktigt funktionshinder med väsentliga svårigheter att förflytta sig på egen hand eller via kollektivtrafik.

Färdtjänst ska ges till den som på grund av en funktionsnedsättning av permanent natur har stora svårigheter att förflytta sig på egen hand eller genom allmänna kommunikationsmedel. Detta mobilitetsstöd är avsett att vara ett redskap som kompletterar användande av färdtjänst och bilstöd. Lagen trädde i kraft i juli 2014.

4.4 Tydligare diskrimineringslag gällande tillgänglighet för alla

I alliansregeringens proposition 2013/14:198 Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering föreslogs ändringar i diskrimineringslagen (2008:567). Förslaget innebar i huvudsak att det införs en ny form av beskrivning av diskriminering i diskrimineringslagen som handlar om bristande tillgänglighet.

Bristande tillgänglighet avses i förslaget innebära att en person som har en funktionsnedsättning missgynnas genom att tydliga åtgärder för tillgänglighet inte genomförts för att den utsatte personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäliga.

Detta betraktat ur perspektiven krav på tillgänglighet i lag eller annan författning, hänsyn tagen till ekonomiska och praktiska förutsättningar, varaktighet och omfattning av kontakt mellan verksamhetsutövare och den enskilde samt andra omständigheter av betydelse.

Detta förbud mot diskriminering ska gälla inom bland annat samhällsområdena arbetsliv, utbildning, arbetsmarknadspolitisk verksamhet, arbetsförmedling, varor och tjänster, yrkesbehörighet, medlemskap i vissa organisationer, socialtjänst, hälso- och

sjukvård, socialförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, statligt studiestöd, värn- och civilplikt samt offentlig anställning.

Vissa undantag från förbudet föreslås. Gällande arbetslivet ska förbudet inte gälla den som gör en förfrågan om ett arbete. Tillhandahållande av bostäder föreslås därtill vara undantaget från förbudet. Undantag för mindre företag ska gälla för de som sysselsätter färre än tio anställda, och även inom de som är verksamma inom hälso- och sjukvård.

4.5 Förslag för att motverka fusk och överutnyttjande

I budgetpropositionen 2012/13:1 föreslog alliansregeringen tydliga förslag för att motverka fusk och överutnyttjande i systemen gällande personlig assistans. Det handlade till exempel om skärpta krav på tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans, utökad tillsyn samt tydlighet när det gäller återbetalning och återkrav av felaktigt utbetald assistansersättning.

4.5.1 Skärpta krav på tillstånd att bedriva personlig assistans

Förslaget innebar i korthet en skärpning av kraven för att få bedriva verksamhet enligt lagen för stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Det ska ske en betydande lämplighetsprövning med inriktning mot ekonomiska förhållanden och omständigheter i övrigt som tydligt visar att den sökande är lämplig att bedriva verksamhet inom personlig assistans.

Motiven till denna förändring handlade till betydande del om att lagstiftningen hittills inte ställt några specifika krav på personlig eller ekonomisk lämplighet för att få tillstånd att bedriva verksamhet enligt LSS med inriktning mot personlig assistans. En brist i systemet som behövde åtgärdas.

Därtill ställde alliansregeringen krav på en skyldighet för anordnare av personlig assistans att anordna all assistans till den man anlitas för att utföra verksamheten hos. Det ska dock vara möjligt att göra vissa undantag från denna huvudregel om särskilda skäl finns.

4.5.2 Utökad tillsyn gällande tillståndshavare

Den tillsyn som bedrivs ska även omfatta tillsyn över att den som beviljats tillstånd fortlöpande uppfyller de lämplighetskrav som ställs för att tillstånd ska medges. Tillstånd får återkallas om den som innehar tillståndet för verksamheten inte uppfyller lämplighetskraven.

Motiven till denna förändring handlade framförallt om att Socialstyrelsen, innan IVO tog över tillsynsansvaret, hade små möjligheter att återkalla ett redan meddelat tillstånd om man inte tydligt kunde påvisa allvarliga missförhållanden. Sådana missförhållanden

som hade avgörande betydelse för den enskilde, med rätt till assistans, att få alla de insatser man har rätt till.

4.5.3 Återkrav gällande felaktigt utbetald assistansersättning

Förslaget innebar i korthet att den som tagit emot assistansersättning för den försäkrades räkning ska vara skyldig att utan uppmaning betala tillbaka sådan ersättning som inte har använts för köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter. Försäkringskassan ska kunna besluta om återkrav av assistansersättning. Återkrav mot annan än den försäkrade får högst uppgå till det belopp denne tagit emot.

Motiven till detta återkrav är givetvis att motverka fusk och överutnyttjande i systemet som till sist alltid drabbar dem som har de största behoven av att använda personlig assistans. Personlig assistans är en frihetsreform som den förra borgerliga regeringen införde år 1994. Den ska värnas och utvecklas, då behöver bland annat fusk och överutnyttjande motverkas.

5. Fem samhällsutmaningar gällande alla människors rätt till ett rörligt och aktivt liv

De fem samhällsutmaningar vi tar upp i denna motion är långt ifrån alla utmaningar som samhället står inför gällande att skapa bästa möjliga förutsättningar för alla dem med en funktionsnedsättning. De speglar däremot väl dels de omfattande krav som ställs på exempelvis personlig assistans, dels på framtida kompetensförsörjning,

5.1 Kvalitet inom personlig assistans

Kvalitet är inte ett enkelt eller självklart begrepp. Detta begrepp bör definieras noggrant helst i systematisk samverkan mellan olika intressenter. Personlig assistans är en komplex och utmanande verksamhet. Den låter sig inte så lätt inordnas i en enda schablonmodell.

Det finns några grundläggande förutsättningar för att ha rätt till personlig assistans. Det krävs för det första att sökande ingår i det som kallas lagens personkrets. Denna består av tre generella kategorier av personer. Dels dem med en utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

Dels personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom. Därtill dem med varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande. (Källa: Förändrad assistansersättning, SOU 2014:9.)

Det krävs för det andra att sökande av personlig assistans ska ha ett tydligt behov av hjälp med att klara sina grundläggande behov så som personlig hygien, äta mat, klä på sig och av sig. Därtill krävs för det tredje att den sökande av assistans har ett behov som överstiger i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Om behovet är lägre kan hon eller

han ha rätt till så kallat biträde av personlig assistans eller ekonomiskt stöd för skäliga kostnader för sådan assistans.

Det genomsnittliga antalet beviljade timmar inom personlig assistans per brukare och vecka ökar och uppgick i december 2013 till 121 timmar. Det senaste året var ökningen tre timmar per brukare och vecka. Behoven varierar i hög grad från brukare till brukare. Förutsättningarna varierar i hög grad mellan olika delar av landet. (Källa: Förändrad assistansersättning, SOU 2014:9.)

Hur kan vi skapa bästa förutsättningar för en personlig assistans av högre kvalitet i hela landet? Det saknas utförliga mätningar och uppföljning av kvalitet inom personlig assistans. Det är en stor brist i förutsättningarna att kunna utveckla högre kvalitet. Det vore positivt med en utveckling där öppna jämförelser genomförs också inom personlig assistans.

Brukare av personlig assistans har, i Försäkringskassans Socialförsäkringsrapport (2011:18) Statlig personlig assistans – resultat från undersökning av gruppen assistansberättigade, betygsatt sin upplevda kvalitet. Av den undersökningen framkommer det att 76 procent av dem som anlitat anordnare i annan regi är nöjda med kvaliteten jämfört med 66 procent av dem som anlitat kommunen.

Uppföljning av kvalitet, till denna kopplad en sammanhängande analys och slutsatser gynnar öppenhet och är viktigt för en positiv utveckling. Utförare och anordnare av personlig assistans är beroende av att få ta del av tydlig uppföljning av kvalitet för att i sin tur kunna ge assistans av ännu högre brukarupplevd kvalitet.

Det som är avgörande är hur väl ersättning och beviljade timmar svarar mot de faktiska kostnaderna och behoven. Detta tillsammans med vilken uppföljning och tillsyn som sker av att insatsen kommer brukaren tillgodo och uppfyller tillräckliga kvalitetskrav är det som avgör utvecklingen av kvalitet inom personlig assistans.

5.2 Framtida kompetensförsörjning – konkurrensneutralitet

Närmare 100 000 personer arbetar idag som personliga assistenter. Det är samtidigt viktigt att peka på att biträde av personlig assistans eller ekonomiskt stöd för personlig assistans är en av tio insatser enligt LSS. Insatser för människor med funktionsnedsättning är omfattande.

Övriga insatser handlar om rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för personer med varaktiga funktionshinder, ledsagarservice, biträde av kontaktperson, avlösarservice i hemmet, korttidsvistelse utanför det egna hemmet, korttidstillsyn för barn över 12 år utanför det egna hemmet, boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller

ungdomar, bostad med särskild service för vuxna eller särskild anpassad bostad för vuxna samt daglig verksamhet för människor i yrkesverksam ålder.

Det är kommunerna som svarar för de flesta av dessa insatser. Landsting och regioner ansvarar som regel för det som handlar om rådgivning och annat personligt stöd, samt Försäkringskassan för den beviljade assistansersättningen. Det betyder att det är många olika aktörer som är involverade och därmed är behovet av att nå en tillfredsställande kompetensförsörjning brett och komplext.

Långt över nio av tio ärenden gällande handläggningen av ärenden enligt LSS utfördes av personal med socionomexamen år 2014. Det är samma höga andel som år 2013. Av samtliga handläggare hade åtta av tio arbetat mer än ett år i yrket. Många av dessa hade därtill en individuell kompetensutvecklingsplan. (Källa: Utvecklingen inom den kommunala sektorn, regeringens skrivelse 2014/15:102.)

Över sex av tio anordnare och utförare som driver personlig assistans gör det i alternativ regi. (Källa: Försäkringskassan 2014.) Därtill tjänar i genomsnitt personliga assistenter drygt 1 100 kronor mer när de arbetar i annan regi än det offentliga. (Källa: SCB:s lönestatistik för 2013.)

Det finns vidare skillnader i sjukfrånvaro vad gäller verksamhet för personer med funktionshinder inklusive personliga assistenter som arbetar i offentlig regi jämfört med i annan regi. Mätt som andel sjukskrivna av totalt antal medarbetare är sjukfrånvaron 12,6 procent i offentlig regi och 9,0 procent i annan regi. (Källa: SCB, 2015, statistiska uppgifter avser år 2013.)

Kommunerna redovisar generellt ett högre kostnadsläge för de personliga assistenterna. Enligt utredningen Förändrad assistansersättning förefaller i det befintliga utrymmet finnas ett ekonomiskt ”överutrymme”. Samtidigt anser exempelvis Svenskt Näringsliv (Nyhetsbrev 2015-05-18) att ”regeringen svälter ut personlig assistans”.

Därtill menar många anordnare i annan regi att ”ersättningsbeloppen inte utvecklas i samma takt som kostnaderna ökar”. Och att ”ersättningsutvecklingen måste motsvara kostnadsökningarna, annars kommer vi inte att klara av att utföra våra uppdrag”.

Hur kan vi utveckla befintlig modell för att skapa förutsättningar att säkra kompetensförsörjningen av anordnare i varierande regi och medarbetare som kan utveckla högre kvalitet och effektivitet samtidigt som konkurrensneutralitet upprätthålls?

5.3 Otydlig ansvarsfördelning inom personlig assistans

Det är viktigt att komma ihåg att kommunerna har det fulla finansieringsansvaret för de första 20 beviljade assistanstimmarna per vecka. Först därefter träder statens ansvar för

finansieringen vid. En brukare av personlig assistans kan få behålla sin personliga assistans även efter fyllda 65 år om denna beviljats innan han eller hon fyllt 65 år.

Däremot får antalet beviljade timmar för assistans inte utökas efter det att brukaren har fyllt 65 år. Ersättning för assistans får inte heller lämnas för sjukvårdande insatser eller för tid när den enskilde egentligen vårdas på en institution som antingen tillhör eller drivs med bidrag från staten, en kommun, ett landsting, bor i en gruppbostad eller vistas i eller deltar i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet enligt LSS. (Källa: Förändrad assistansersättning, SOU 2014:9.)

När LSS-reformen infördes gällande personlig assistans år 1994 finansierade staten hela ersättningen. Frågan om ansvar, finansiering och huvudmannaskap av personlig assistans prövades sedan igen redan i en statlig utredning (SOU 1995:126). Det vill säga bara något år efter frihetsreformens införande. Ett av förslagen i den utredningen var att kommunerna skulle överta huvudmannaskapet.

Det bärande och centrala argumentet för att kommunerna skulle överta huvudmannaskapet var att systemet skulle bli effektivare om kostnader och verksamhet följs åt och att detta i sin tur skulle ge tydligare incitament och drivkrafter att bedriva den personliga assistansverksamheten på ett effektivt sätt.

Mot detta kan dock uttryckas att kommunerna tenderar att ha ett högre kostnadsläge än övriga anordnare av personlig assistans. De faktiska kostnaderna att utföra assistans varierar mellan olika anordnare. Skillnaderna går delvis att förklara genom olika utformning av kollektivavtal, men inte helt. Det finns inom personlig assistans inget tak eller yttre gräns för hur många timmar assistans som kan beviljas.

Det är en verklig utmaning att flera politiska nivåer har ett ansvar för den personliga assistansen. Hur bör den framtida ansvarsfördelningen se ut för att klara av att utveckla såväl högre kvalitet som effektivitet inom LSS vad avser den personliga assistansen?

5.4 Möjliggöra för fler människor med funktionsnedsättning att få ett arbete

När det gäller insatsen, enligt LSS, som handlar om daglig verksamhet för människor i yrkesverksam ålder beskrivs i lagens förarbeten att denna verksamhet bör ha som mål att utveckla brukarna och deltagarnas möjligheter till ett förvärvsarbete. Detta även om det för vissa personer kan vara orealistiskt eller endast kan uppnås på längre sikt.

Drygt en av åtta kommuner hade förra året en skriftlig och på ledningsnivå beslutad rutin för att åtminstone en gång per år pröva möjligheten till arbete eller praktik för deltagare i daglig verksamhet enligt LSS. Ungefär en av tre kommuner hade under samma tidsperiod haft personer som gått från insatsen daglig verksamhet till någon form av skyddat arbete. Det handlar då om antingen lönebidragsanställning, praktikplats eller motsvarande.

Knappt en av sex kommuner hade haft personer som gått från insatsen daglig verksamhet till förvärvsarbete på den reguljära arbetsmarknaden. För människor med psykiska funktionsnedsättningar, som haft beslutade biståndsbedömda sysselsättningsinsatser enligt socialtjänstlagen, var andelen högre. I tre av tio kommuner fanns det personer som gått till förvärvsarbete på den reguljära arbetsmarknaden och drygt fyra av tio kommuner hade personer som gått till ett skyddat arbete. (Källa: Utvecklingen inom den kommunala sektorn, regeringens skrivelse 2014/15:102.)

Det finns således omfattande utmaningar och ansträngningar att göra för att fler människor med funktionsnedsättning ska få möjligheten till ett arbete. Arbetslinjen ska, där det är möjligt, gälla alla människor oavsett bakgrund, erfarenheter och förutsättningar. Riv hindren och öppna fler möjligheter i det nya utanförskapet. Det är utmaningen och uppmaningen.

5.5 Kostnadsutveckling och beräkningsmodell inom personlig assistans

Den utveckling som skett gällande personlig assistans är omfattande. År 1994 var antalet brukare med beviljad assistansersättning drygt 6 000, år 2013 var det närmare 16 000 människor som beviljats personlig assistans. Under samma tidsperiod har de samlade kostnaderna stigit från 3,5 miljarder kronor år 1994 till 28 miljarder kronor år 2013 varav staten stod för närmare 22,5 miljarder kronor.

Utgifterna för personlig assistans påverkas av tre grundläggande faktorer. Det handlar om antalet brukare, antalet beviljade assistanstimmar per brukare samt ersättningen per assistanstimme. Ökningen av antalet brukare var mellan åren 1994 och 2013 ungefär 167 procent. Under samma tidsperiod ökade de samlade kostnaderna, i stat och kommuner, med 700 procent.

Införandet av nuvarande beräkningsmodell för ersättningen av personlig assistans infördes redan år 1997 som en besparingsåtgärd. Modellen bygger i grunden på en schablonersättning där från början det ursprungliga beloppet per ersatt timme sänktes från 180 kronor till 164 kronor. Numera är assistansersättningen 284 kronor per person och timme. (Källa: SOU 2014:9.)

Vad gäller utformningen av denna schablonmodell har flera översyner genomförts genom åren och föreslagit förändringar i syfte dels att bättre spegla och motsvara de faktiska kostnaderna, dels att delar av ersättningen ska beräknas utifrån antalet assistenter och brukare istället för som idag antalet beviljade timmar.

Enligt den senaste, av alliansregeringen, tillsatta utredningen Förändrad assistansersättning – en översyn av ersättningssystemet (SOU 2014:9) har dock nuvarande system många fördelar. Den allra viktigaste fördelen är att ersättningen

möjliggör utformandet av assistansen utifrån brukarens behov, önskemål och prioriteringar.

Enligt utredningen skapar systemet därtill mer utrymme för utveckling och nytänkande, ökad förutsägbarhet, minskad administration och färre tvister behöver uppstå kring vilka kostnader som ska godkännas och ersättas. Därtill ger modellen effektivitetsincitament för anordnarna, det vill säga om de är effektivare än branschens genomsnitt ger detta ett överskott.

Utredningen pekar även på nackdelar, problem och utmaningar med den gällande schablonmodellen. Dessa handlar bland annat om att det är svårt att kontrollera att assistansersättningen används på ett ändamålsenligt sätt. Rådande modell riskerar att medföra att vissa anordnare genomgående överkompenseras medan andra underkompenseras.

Därtill finns det risk för att anordnarna agerar selekterande gällande vilka brukare de aktivt väljer att ge service till. Det kan därmed vara svårare för brukare med kostsam assistans präglad av mer speciella behov att hitta en lämplig utförare av den personliga assistansen.

Vi vill värna och utveckla personlig assistans som är en frihetsreform. Den syftar till att människor i behov av omfattande stöd och hjälp ska kunna leva ett någorlunda rörligt vardagsliv trots en eller flera funktionsnedsättningar. Det ökande antalet beviljade brukare av personlig assistans är omfattande, samtidigt som denna inte alls motsvarar den explosion av ökning som skett när det gäller de samlade kostnaderna.

Trots den mycket kraftiga ökningen av kostnaderna hävdar många anordnare av personlig assistans att ersättningen inom den nuvarande så kallade schablonmodellen inte motsvarar de kostnader som anordnarna har att täcka för att kunna driva assistans av hög kvalitet. Nuvarande beräkningsmodell har såväl tydliga fördelar som nackdelar.

Därtill är det avgörande att upprätthålla ordning och reda i efterlevnaden av de regler som finns för att få personlig assistans. Hela reformens legitimitet vilar på att alla inblandade parter respekterar de lagar och regler som gäller. Alla former av missbruk ska åtgärdas.

6. Tio förslag att skapa förutsättningar för ett rörligare liv

6.1 Stärkt kvalitet – inom personlig assistans

Det finns brister och tillkortakommanden inom nuvarande modell för personlig assistans. Ordning och reda i välfärden är avgörande. Det handlar i grunden om vilket synsätt man har och ur vilket perspektiv frågor om personlig assistans betraktas. Vi värnar om alla människors rätt till ett rörligare liv.

Valfrihet och mångfald bildar en stabil grund för hög kvalitet. Därtill ska stödet finansieras gemensamt och ges efter behov. Utvärdering och uppföljning är tillsammans med tillståndsgivning, tillsyn och sanktionsmöjligheter centrala delar för att säkra den fortsatta legitimiteten av personlig assistans.

Vi föreslår:

- Stärkt kvalitet inom personlig assistans genom att bland annat se till att det blir lättare och billigare att anställa unga, se över villkoren så att de är konkurrensneutrala oavsett driftsform, säkra tillståndsgivning, tillsyn, skapa fler alternativa boendeformer samt värna valfrihet gällande hjälpmedel.
- Kvalitetssäkring, kontinuerliga kontroller och uppföljning gällande gode män.

6.2 Säkra kompetensförsörjning – ta fram en nationell strategi

Det är ett avgörande gemensamt ansvar att säkra långsiktig kompetensförsörjning och efterfrågan av olika kompetensbehov gällande personlig assistans. Alla som arbetar med och driver verksamhet inom personlig assistans ska ha rätt till en rimlig arbetsmiljö. Anordnare ska kunna överblicka konsekvenserna av befintliga ersättningssystem och kostnader.

Många aktörer i olika roller är involverade i alla insatser som rör LSS. Behovet av att klara av att säkra en tillfredsställande kompetensförsörjning är därmed brett och komplext. Varierande lönenivåer beroende på drift i offentlig eller annan regi och allt högre nivåer i arbetsgivaravgifter utgör en betydande utmaning.

Vi föreslår:

- Ta fram en nationell strategi för att säkra kompetensförsörjning inom personlig assistans.
- Samtidigt kunna tjänstgöra som gode män och anhörig vårdare. Därtill säkra efterfrågan av olika kompetensbehov.

6.3 Utveckla lagen om valfrihet i funktionshindersverksamhet

All verksamhet som rör funktionshinder ska ta sin utgångspunkt och grund i respekt för den enskildes rätt till självbestämmande och integritet, valfrihet och möjlighet att välja mellan olika utförare. Det ska aldrig bara vara offentligt driven verksamhet eller verksamhet utförd i annan regi som finns att tillgå.

Den enskilde ska inte vara beroende av tillfälliga politiska majoriteter när det gäller rätten att välja. Den rätten ska vara central och fundamental. Den ska ständigt värnas och utvecklas. Brukare av funktionshindersverksamhet ska ha ett medbestämmande över utformningen av insatserna.

Vi föreslår:

- Utveckla lagen om valfrihetssystem (LOV) för funktionshindrade och i dess verksamheter i syfte att stärka brukarnas valfrihet och att säkra mångfald av utförare.

6.4 Ett strategiprogram – fler personer med funktionsnedsättning i arbete

De allra flesta människor i arbetsför ålder med en funktionsnedsättning som medger prövning enligt möjligheten till arbete eller praktik för deltagare i daglig verksamhet enligt LSS har inte haft möjlighet till detta. Alltför många kommuner har ingen skriftlig och på ledningsnivå beslutad rutin för att åtminstone en gång per år pröva denna möjlighet.

Minsta lilla arbetsförmåga ska föranleda att alla krafter syftar till att stärka arbetslinjen. Det gynnar såväl den enskilde som ges möjlighet att känna arbetsgemenskap och glädje i att utvecklas som samhället i stort att motverka det nya utanförskapet. Endast en av sex kommuner har förra året haft personer som gått från insatsen daglig verksamhet till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Det duger inte.

Vi föreslår:

- Genomför omgående ett strategiprogram i syfte att stärka insatser för fler personer med funktionsnedsättning att kunna komma i arbete efter egen arbetsförmåga.

6.5 Förbättra nationella kvalitetsjämförelser

Det saknas utförliga mätningar och uppföljning av kvalitet inom personlig assistans. Det är inte rimligt. Det genomsnittliga antalet beviljade timmar inom personlig assistans per brukare och vecka är uppe i 121 timmar. Det finns omkring 16 000 brukare och 100 000 som arbetar som personliga assistenter.

Denna omfattande mängd av assistans och stöd kräver ordentlig uppföljning och tillsyn. En positiv utveckling vore att öppna jämförelser utvecklas och sker regelbundet även inom personlig assistans. Det är av godo såväl för alla brukare och anhöriga som alla anordnare.

Vi föreslår:

- Genomför under mandatperioden ett långsiktigt strategiskt arbete i syfte att förbättra kvalitetsjämförelser gällande personlig assistans sett ur ett brukarperspektiv i hela landet.

6.6 Värna valfrihet av hjälpmedel

All verksamhet som rör funktionshinder ska ta sin utgångspunkt och grund i respekt för den enskildes rätt till självbestämmande och integritet. Det ska i grunden vara självklart att värna om valfrihet av hjälpmedel. Administration och byråkrati, samt landstingsgränser ska inte kunna avgöra tillgång till hjälpmedel.

Vi föreslår:

- Genomför en översyn under denna mandatperiod hur valfrihet av hjälpmedel kan värnas samtidigt som landstingen och regionernas ansvar för hjälpmedel förtydligas i hälso- och sjukvårdslagen.

6.7 Utvecklingsarbete – konkurrensneutrala villkor för personlig assistans

Det finns en tendens att kommunerna har ett högre kostnadsläge jämfört med övriga alternativa anordnare. Dessa skillnader i kostnader kan endast delvis förklaras genom olika utformning av kollektivavtal. Enligt hittills gjorda analyser (SOU 2014:9) kan den kommunala kostnadsnormen därmed ha blivit kostnadsdrivande.

Vi föreslår:

- Genomför ett tydligt och fokuserat utvecklingsarbete i syfte att nå konkurrensneutrala villkor mellan offentliga och fristående alternativa anordnare av personlig assistans i syfte att dels värna alla brukares valfrihet, dels säkra en mångfald av utförare.

6.8 Skapa fler alternativa boendeformer

Bostäder för äldre och människor med funktionsnedsättning är oerhört betydelsefullt om vi ska nå strävan att alla ska ha ett rörligare liv. Det är mycket individuellt vilka behov människor har, men i grunden måste bostäder utformas så att alla kan ta sig in och ut ur sitt boende snabbt och smidigt.

Att ha en funktionsnedsättning ska emellertid inte behöva betyda att man ses som ett enhetligt kollektiv. Flexibla och enkla lösningar ska uppmuntras.

Vi föreslår:

- Förbättra arbetet och processen att skapa fler alternativa bostäder och boendeformer som är mer anpassade för dels äldre, dels människor med funktionsnedsättning.

Cecilia Widegren (M)

Margareta B Kjellin (M)

Finn Bengtsson (M)

Amir Adan (M)

Sofia Fölster (M)

Sofia Arkelsten (M)

Thomas Finnborg (M)

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Anette Åkesson (M)